

Hoofdstuk 5. De familie Campomenoso

5.1 DE SAMENSTELLING VAN DE FAMILIE

a. van Genua naar Antwerpen : een genealogisch onderzoek

Wanneer de Genuezen Cipriano en Angelo Campomenoso precies in Antwerpen aankwamen, is onbekend. Cipriano vertoefde in ieder geval zeker sedert 1574 in de stad. Dit kan vastgesteld worden uit zijn correspondentie met Italiaanse kooplieden te Londen.

De vestiging van Cipriano te Antwerpen dateert echter uit vele jaren voor 1574. In een brief aan de magistraat van Genua van 10 oktober 1576 wordt Cipriano door de Genuese consul beschouwd als een belangrijke koopman van de natie. Dezelfde consul onderstreepte dat Cipriano sinds vele jaren actief was in de Scheldestad.

Angelo Campomenoso duikt in één enkel geval op in de Antwerpse bronnen, namelijk op 28 april 1600. Toen spande hij een proces aan tegen Andries Vanden Brande. Het proces had betrekking tot het eigendom van drie kleine schilderijen. Het zwijgen van de bronnen over Angelo laat vermoeden dat zijn verblijf in de Scheldestad slechts tijdelijk was. H. Kellenbenz beweert op basis van twee notariële akten van 1590 en 1591 dat Cipriano Campomenoso een broer had in Genua. Dit betekent dat ofwel Cipriano een tweede broer behalve Angelo had ofwel Angelo de door H. Kellenbenz vermelde broer was. De tweede hypothese is misschien te verkiezen. Angelo en Cipriano waren medeigenaars van een huis in Genua. Dit was het enige goed dat de Campomenoso's in de Italiaanse stad bezaten en er is geen sprake van een derde broer. Cipriano huwde in 1592 Constantia Invrea. Het echtpaar kreeg drie meisjes en drie jongens, waarvan slechts een jongen en twee meisjes de volwassen leeftijd bereikten⁶. Het leven en de activiteiten van Cipriano en zijn zoon Bartolomeo komen uitvoerig aan bod in de volgende paragraaf. Men geeft hieronder enkel een zeer korte biografische schets weer van enkele kinderen van Bartolomeo:

- 1- Vincentius: hij studeerde aan de universiteit van Leuven waar hij het licentiaat in de theologie behaalde op 25 januari 1645. Hij oefende nadien het beroep van advocaat uit.
- 2- Cipriano II: hij was kapitein van een infanterieregiment ten dienste van de Spaanse koning, dankzij een patent door Leopold Willem, gouverneur-generaal van de Zuidelijke Nederlanden, gegeven op 20 februari 1651. Cipriano II trok nadien naar Parma, waar hij tot 1670 verbleef. Hij gaf inderdaad vanuit Parma op 17 mei 1670 procuratie aan Jan Baptist Nys in verband met de verdeling van de goederen van zijn vader Bartolomeo. In 1672 keerde Cipriano II naar de Zuidelijke Nederlanden terug en vestigde zich te Mechelen. Hij vroeg onmiddellijk in een rekest aan de Mechelse magistraat vrijdom zowel van accijnzen als voor het gebruik van zijn karos. De magistraat stemde toe met het rekest en schonk hem de vrijdom van wacht, van legering van soldaten en van bier- en wijnaccijnzen⁹. Cipriano II huwde Maria Anna Quisthout. De Quisthout's waren reeds verwant met de Italiaanse familie Zanolli. Ferdinand, de vader van Maria Anna, had Lucia Zanolli, dochter van een Italiaanse koopman van Antwerpen, gehuwd¹⁰. Maria Anna werd echter geboren uit het tweede huwelijk van Ferdinand

met Clara van Hove. Cipriano II en Maria Anna kregen geen kinderen. Op 31 december 1689 stelde het echtpaar een testament op, waarmee alle goederen aan Petrus Dominicus Clarisse werden nagelaten. Deze was de enige zoon van Maria Anna Quisthout uit haar eerste huwelijk met Carolus Borrromeus Clarisse.

3- Philippus: hij was ook soldaat en stierf in 1650 in de buurt van Montmédy in dienst van het regiment van de markgraaf van Deinze¹².

4- Constantia en Anna : zij werden begijnen in het begijnhof van Lier.

5- Jan Baptista : hij trouwde met Cornelia Segers. Zij kregen vijf kinderen

6- Theresia : zij huwde Ferdinand Quisthout jr, zoon van Ferdinand Quisthout en Clara van Hove

Cipriano II kreeg na de dood van zijn vader, als oudst levende zoon, de titel van heer van Heyselaer. Hij overleed in 1692 zonder erfgenamen, zodat de adellijke titel door zijn broer Jan Baptist werd geërfd. Na de dood van deze laatste werd zijn zoon Jan Baptist II heer van Heyselaer. Jan Baptist II stierf ook zonder kinderen in 1729. Zijn patrimonium werd bijgevolg verdeeld tussen zijn broer Petrus en zijn zuster Maria Catherina. Petrus kreeg wel de adellijke titel en het betreffende leenboek. Jan Baptist III, zoon van Petrus, was de laatste heer van Heyselaer. In 1782 overleed hij ongehuwd en omwille van het feit dat zijn broer Franciscus Petrus ook ongehuwd gestorven was in 1749, werd zijn zuster Joanna Catherina dame van Heyselaer. Zij was de laatste Campomenoso in de Zuidelijke Nederlanden. Zij stierf op 26 februari 1804 te Aartselaar zonder erfgenamen¹⁸. In 1826 hebben de afstammelingen van Ferdinando Campomenoso uit Madrid¹⁹, wel een deel van de erfenis van Joanna Catherina opgeist.

b. stambomen van de familie Campomenoso

i = geboren

+ = overleden

1) stamboom van Cipriano Campomenoso

Cipriano Campomenoso - Constantia Invrea

Bartolomeo
Lucretia
Constantia
Vincentius
Vincentius
Anna

Data :	Cipriano Campomenoso	i ca. 15352	+ 1622
	Constantia Invrea	onbekend	onbekend

De familie Campomenoso

Bartolomeo C.	i23/3/1597	+ 26/4/1670
Lucretia C.	i17/12/1595	+ voor 1653
Constantia C.	i8/2/1599	+ voor 1614
Vincentius C.	i 9/2/1593	+ voor 1614
Vincentius C.	i 5/11/1602	+ voor 1614
Anna C.	i 26/7/1594	+ na 1653

2) stamboom van Bartolomeo Campomenoso

Bartolomeo Campomenoso - Maria Gridolfi

Anna Jacqueline
Vincentius
Peeter Jeronimus
Cipriano II
Christina Maria
Philippus
Lucretia
Isabella
Bartolomeus
Isabella (alias Elisabeth)
Constantia
Jozef
Anna
Jan Baptist I
Sara Maria
Franciscus
Susanna
Theresia

Data :	Maria Gridolfi	i 1/4/1600	+ 13/3/1653
	Anna Jacqueline	i 9/12/1621	+ 1634
	Vincentius	i 13/9/1622	+ 26/12/1657
	Peeter Jeronimus	i 30/9/1623	+ 16/1/1653
	Cipriano II	i 13/11/1624	+ 11/1/1692
	Christina Maria	i 27/11/1625	+ 1679
	Philippus	i 21/2/1627	+ 1650
	Lucretia	i 1/5/1628	+ 1629

De familie Campomenoso

Isabella	i 31/8/1629	+ 1629
Bartolomeus	i 13/1/1631	+ 9/1/1656
Isabella (alias Elisabeth)	i 24/6/1632	+ 17/9/1650
Constantia	i 10/11/1633	+ 13/3/1682
Joseph	i 10/10/1634	+ 1663
Anna	i 5/3/1636	+ 27/10/1701
Jan Baptist	i 25/7/1637	+ 24/12/1704
Sara Maria	i 31/3/1639	+ 1661
Franciscus	i 7/3/1642	+ 8/2/1665
Susanna	i 22/10/1643	+ 1643
Theresia	i 6/5/1645	+ na 1729

3) stamboom van Jan Baptist Campomenoso

Jan Baptist Campomenoso - Cornelia Segers

Bartholomeus
Franciscus
Ferdinando
Jan Baptist II
Petrus
Maria Catherina

Data :

Bartholomeus	4/11/1674	+ 1674
Franciscus	i 14/9/1678	+14/12/1756
Ferdinando	i 4/11/1682	+ 1716
Jan Baptist II	i 30/12/1667	+ 25/9/1729
Petrus	i onbekend	+ 1/6/1746
Maria Catherina	i 19/9/1675	+ 16/2/1727

4) stamboom van Petrus Campomenoso

Petrus Campomenoso - Maria de Backer

Jan Baptist III
Franciscus Petrus
Joanna Catherina

Data :	Jan Baptist III	i 14/11/1722	+ 1782
	Franciscus Petrus	i 19/6/1725	+ 1749
	Joanna Catherina	i 24/12/1727	+ 26/2/1804

5.2. DE HANDELSACTIVITEIT VAN CIPRIANO EN BARTOLOMEO CAMPOMENOSO

a. Cipriano Campomenoso: een succesrijk koopman

De uitgeweken Italiaanse kooplieden waren niet altijd rijk en van adel. Vele onder hen gingen op zoek naar rijkdom en sociale erkenning. De familie Campomenoso kon zich niet op een adellijk blazoen beroemen en behoorde evenmin aan il collegio degli anziani, de belangrijkste magistratuur van de Genuese republiek. Cipriano was daarom één van de kooplieden die Antwerpen in de zestiende eeuw overspoelden op zoek naar geluk.

De bronnen zwijgen over het patrimonium van Cipriano bij zijn aankomst in de Scheldestad, maar hij was vermoedelijk nog niet welgesteld. Cipriano stapelde dus zijn fortuin op in Antwerpen. Hij was overigens nogal jong, toen hij naar Antwerpen kwam. Volgens Bartolomeo was zijn vader diep in de tachtig, toen hij op 23 mei 1622 te Antwerpen overleed. Dit betekent dat Cipriano rond 1535 geboren werd. Vermits hij in 1574 reeds vele jaren in Antwerpen woonde, was hij niet ouder dan dertig jaar bij zijn aankomst in de Scheldestad.

In 1585 was Cipriano in correspondentie, samen met Benedetto Assarino, Battista Spinola, Stefano Nunes en Luis Alvares Caldeira, met de Genues Giacomo Cattaneo. De brieven van Cattaneo, uit Genua en Piacenza, betreffen meestal wisselbrieven en laten zien hoe groot en ingewikkeld de Europese geldhandel was. De jaarmarkten van Piacenza speelden in die periode een zeer belangrijke rol in de geldhandel. Via Piacenza werden kapitalen uit de andere Italiaanse steden in Genua geconcentreerd en door de Genuese bankiers in heel Europa geïnvesteerd. De Spaanse kroon was natuurlijk de eerste en belangrijkste klant van deze bankiers. Cipriano Campomenoso en de andere correspondenten van Giacomo Cattaneo waren allen correspondenten van Simon Ruiz, bankier in Medina del Campo. Spanje vormde stellig de kern van deze Europese geldhandel. Het belang van de Londense financiële markt moet echter niet onderschat worden. Cipriano Campomenoso zelf sloot wisseloperaties af met Italiaanse kooplieden in Londen: Giovanni Benedetto Invrea en Cristofalo de Monte voor de periode 1574 - 1578 en Giovanni Francesco Sopranis voor de periode 1589 - 1594.

De bloeiende geldhandel impliceerde geenszins een verachting van de goederenhandel. De zijdehandel bijvoorbeeld was en bleef één van de sectoren waar de Italianen zeer actief waren. In 1595 werden zijde (canori, salvatiche et gardasse et altre sete organine) en andere waren, toebehorende aan Cipriano Campomenoso, Giovanni Stefano Capriata en Pietro Benedetti, door Hollandse soldaten in beslag genomen. De zijde en de andere goederen werden door de factors van Benedetti in Luik, Mattheo en Adam Leermans, terugggekocht van Olivier de Vinier. Benedetti beweerde dat de zijde en de andere waren thans hem toebehoorden, omdat de recuperatie ervan op zijn kosten had plaats gevonden. Campomenoso en Capriata waren er het volledig niet mee eens. Benedetti had met hen een akkoord gesloten over de recuperatie van de goederen³². In 1598 werd de zaak uiteindelijk door de rechtbank van het Genuese consulaat berecht. Pietro Benedetti werd veroordeeld tot de betaling aan Campomenoso en Capriata van hun deel in de zaak en tot de betaling van de interesten.

Dit proces bewijst dat Campomenoso een veelzijdige koopman was. Zijn deelname aan de geldhandel, vooral door wisselbrieven, verhinderde hem niet zich ook met de

goederenhandel in te laten. Was de geldhandel met wisselbrieven en deposito's niet een manier om de kapitalen met de goederenhandel opgestapeld te beleggen? De vruchten van de succesrijke handelsactiviteit werden door Cipriano in de laatste jaren van zijn leven geplukt. Hij werd op 9 september 1615 tot de adel verheven dankzij de adelsbrieven, die keizer Matthias hem in Praag gaf. Na de dood van Cipriano moest zijn zoon Bartolomeo het roer van de firma in handen nemen. Alleen vier Antwerpse firma's tussen 1620 en 1640 konden op een groter vermogen rekenen.

Kon Bartolomeo na de verdeling van het kapitaal tussen de drie kinderen en in een veranderde economische situatie hetzelfde succes boeken? Had hij de nodige capaciteit en economische ingesteldheid?

b. Bartolomeo Campomenoso: de moeilijke taak van een opvolger

'Ben ick Bartolomeo Campomenoso op den 23 dagen meert (1597) gheboren tusschen 8 ende neghen uren tsavonts op eenen Sondagh, mijnen peter is Jan Baptist Porrata, ende joff. Angela Granon pettien, ende kersten ghedaen in onse lieve vrouwe kercke cathedralis tot Antwerpen'. Zo schreef Bartolomeo Campomenoso in het familieboekje, het enige ego-document door de Campomenoso's nagelaten. Het boekje bevat spijtig genoeg slechts een opsomming van data betreffende huwelijken, geboorten en overlijdens en is eigenlijk slechts een uittreksel van het verloren gegaan onderboek van Bartolomeo Campomenoso.

Over de jeugd van Bartolomeo heeft men geen informatie. De eerste gegevens over zijn leven betreffen zijn verblijf in Luik van 1619 tot 1622. Zijn verblijf aldaar belette hem natuurlijk niet Antwerpen te bezoeken. Van 16 maart 1619 tot 29 maart 1619 had Bartolomeo samen met zijn vrienden van rode en Spaanse wijn en van bier genoten in een Antwerpse kroeg zonder te betalen.

Bartolomeo werd in 1620 in het ambacht van de vissers opgenomen, ten einde het poortersrecht van Luik te bekomen. De opneming van Bartolomeo in het ambacht werd vooruit geholpen door de aanbevelingen van Adam Leermans en van Ximenes, kanunnik van de kathedraal van Luik. De redenen van de verhuis van Bartolomeo naar Luik en van de keuze voor het ambacht van de vissers zijn onbekend. Werd hij door zijn vader Cipriano naar Luik gestuurd om ervaring op te doen in de handel en om zijn zaken rechtstreeks te behartigen zonder de tussenkomst van agenten?

Na de dood van zijn vader in 1622 kwam Bartolomeo definitief terug naar Antwerpen, waar hij de leiding van de firma in handen nam. De grote investeringen van zijn vader in onroerende goederen tijdens de laatste jaren van zijn leven en de verdeling van het vlottende kapitaal tussen de drie kinderen hebben echter de deelneming van Bartolomeo aan de grote geldhandel belet. Grote beleggingen in deposito's waren onmogelijk voor hem.

De goederenhandel en de wisseloperaties werden de voornaamste activiteiten van Bartolomeo. De zaken gingen toch geenszins voor de wind. Enkele wisselbrieven van Bartolomeo werden in 1625 teruggestuurd uit Frankfurt onder protest. Ook in de goederenhandel raakte Bartolomeo in moeilijkheden. Jean Petit en de gebroeders Peeters deden hem een proces aan, omdat hij bepaalde rekeningen uit de jaren 1619 en 1620 niet voldaan had. Bartolomeo bleef, tenminste tot in de jaren twintig van de zeventiende eeuw, het vertrouwen van de Antwerpse kooplieden genieten. In het geval van de geprotesteerde wisselbrieven uit Frankfurt verklaarden vier kooplieden

van Antwerpen, waaronder de Italianen Giovanni Paulo Dorchi en Lorenzo Maggioli, dat Bartolomeo Campomenoso één van de belangrijkste kooplieden van de stad was en dat hij zeer hooggeacht werd bij de Antwerpse kooplieden en bij de beurs.

Bartolomeo poogde aan zijn talrijke crediteurs te ontsnappen door een open brief van purge civile van de Raad van Brabant van 27 mei 1620. De brief ontlastte Bartolomeo van alle schulden en obligaties voor 1620 aangegaan. De aanleiding tot een dergelijke beslissing was de minderjarigheid van Bartolomeo in die periode.

Op 21 januari 1626 waagde Bartolomeo zich aan een grote belegging. Het vermogen van zijn firma was toen nog niet uitgeblust. Hij kocht van David en Paulo Bustanci, twee Italiaanse kooplieden van Antwerpen, de heerlijkheid van Kauwerburg in het Waasland. De heerlijkheid strekte zich uit over zeven dorpen: Temse, Baersele, Tielrode, Elversele, Lokeren, Smael en Haasdonk. Bartolomeo moest 92000 gulden betalen. De heerlijkheid van Kauwerburg had een baljuw, een meier, zeven schepenen en ongeveer tachtig leengoeden. De rechten, inkomsten en goederen van de heer waren zeer uitgebreid: huizen, boomgaarden, tuinen, kriekenbomen, vrije jacht op patrijzen, hazen en andere dieren, huurgelden, kapoenen, kippen, cijzen, uitbating van de visserij op de Schelde, klei voor aardewerk, hout en renten. Bartolomeo zelf richtte later een brouwerij op in de heerlijkheid. Deze belegging was immers van zeer korte duur, want in 1628 verkocht Bartolomeo de heerlijkheid van Kauwerburg aan de Spanjaard Alonso Carrillo.

Andere activiteiten van Bartolomeo op de onroerende markt waren de volgende: in 1626 verkocht de Genuees een hoeve met gronden bij Edegem voor de som van 17800 gulden aan Jacques van Caestre; van 1625 tot 1627 huurde hij van Cornelis de Wael een huis in de Hoogstraat; in 1627 kocht hij tenslotte een huis met gronden van de weduwe van Cornelis de Wael op het Zandvliet.

Omwille van schulden en processen werden het vermogen van de firma van Bartolomeo en het vertrouwen in zijn persoon in de loop der jaren aangetast. In 1628 was Bartolomeo zijn zwagers, Sasbouth van Varicq en Jan Baptist Van der Goes, die een compagnie met hem hadden, 242640 gulden schuldig, volgens de liquidatie van de compagnie door Vincentio Viale en Francisco Patuccio opgesteld. Een deel van de schuld werd goedgeemaakt door een krediet van Bartolomeo van 123600 gulden tegenover de pagadorie van het Spaanse leger. De resterende 119040 gulden moesten door Campomenoso binnen drie maanden voldaan worden⁵⁴. Campomenoso kon uiteraard die grote som niet betalen. Hij moest daarom al de huizen, gronden en acties, die hij van zijn vader geërfd had en die geen deel uitmaakten van de erfgoederen door de fidei-commis geregeld, aan zijn zwagers afstaan. Bartolomeo kon wel de goederen terugkrijgen, maar de voorwaarden hiervoor waren nogal streng.

Bartolomeo kon wel met zijn gezin en zijn moeder Constantia Invrea in het huis de Witte Roose op het Kipdorp naast het huis van Portugal blijven wonen. De zwagers konden het huis niet verkopen of verhuren zolang de moeder van Bartolomeo in leven bleef. Bartolomeo zou dan binnen één jaar het huis kunnen terugkopen mits betaling van 12000 gulden. Dezelfde voorwaarden van aflossing golden voor de gronden onder Hoboken en onder het Kiel en voor de helft van de belening van de heerlijkheid van Aartselaar.

In het tweede hoofdstuk van deze studie werd reeds uitvoerig uiteengezet hoe ook het avontuur met de Antwerpse glasblazerijen tot een mislukking uitliep voor Bartolomeo Campomenoso.

Een andere activiteit van de Genuees was die van leverancier van de pagadorie van het Spaanse leger. Deze onderneming werd in de jaren dertig zijn voornaamste en

bijna uitsluitende handelsactiviteit. Welke goederen leverde Bartolomeo aan de pagadorie? Op 30 augustus 1635 sloot Bartolomeo een contract af met Hans Geerts en Bartholomeus Gysels om brood, buskruit, karren, wagens, paarden, paarden voor de artillerie, haver, hooi en kledij te leveren aan het leger voor één jaar. Niemand van de drie vennoten mocht iets aan de pagadorie leveren zonder de tussenkomst van de twee andere. Wie deze voorwaarde van het contract niet zou respecteren, zou een penaliteit van 300 gulden moeten betalen aan de andere twee partijen. Op 1 september 1635 werd dit contract geannuleerd door een ander contract wiens voorwaarden echter dezelfde waren als het vorige. Het enige verschil was dat Jan Verdussen Bartholomeo Gysels in de compagnie kwam vervangen en dat de penaliteit tot 600 gulden verhoogd werd.

Nog in 1635 kocht Bartolomeo van Geraart Pattheet, schepen van Rupelmonde, 150000 bussels hooi voor de ruitery van het Spaanse leger. De Genuees betaalde voor dat hooi 18000 gulden. In 1636 sloot Bartolomeo een contract af met Giovanni Augustino Preve voor de levering van 4000 uniformen aan het Spaanse leger. Het bedrag was ook in dit geval aanzienlijk, namelijk 25983 gulden.

De vermelde compagnie van Campomenoso, Geerts en Verdussen was geen lang leven beschoren. Kort na zijn ontstaan werd de compagnie inderdaad afgesloten vanwege de geschillen die tussen Campomenoso en Geerts opgerezen waren. Geerts beweerde dat Campomenoso leveringen van kledij, haver en hooi aangenomen had zonder de tussenkomst van de andere twee leden van de compagnie en daarom de penaliteiten moest betalen⁵⁹. Campomenoso beweerde daarentegen dat hij Geerts wel gevraagd had of hij aan de zaak wilde meedoen. Geerts had volgens hem geweigerd, omdat hij zijn kapitaal reeds geïnvesteerd had in brood en graan. Hoe dan ook raakte Bartolomeo nog een keer verwickeld in een proces.

Ook de handelsbetrekkingen met een andere Antwerpse koopman, Gillis De Mont, liepen uit op een mislukking. De Mont had lakens, lijnwaad, zijde en andere waren aan Campomenoso geleverd voor 3000 uniformen van het Spaanse leger. De Mont werd uiteindelijk gedwongen een proces in te spannen tegen Campomenoso om de betaling van de aanzienlijke som van 44484 gulden te verkrijgen.

De positie van Bartolomeo in de Antwerpse handelswereld werd onhoudbaar. Op 19 juni 1637 moest hij aan zijn zwagers, Sasbouth van Varicq en Jan Baptist Van der Goes, al zijn roerende en onroerende goederen definitief afstaan omwille van een schuld van 15000 gulden. Hij moest tegelijkertijd volmacht geven aan zijn zwagers voor het beheer van zijn handelszaken.

Bartolomeo vestigde zich nadien in Aartselaar. Daar bezat hij de heerlijkheid van Heyselaer wiens talrijke verpachte hoeven en gronden hem nog altijd een aanzienlijk inkomen konden garanderen. Bartolomeo kon dan, waarschijnlijk gebruik makende van de relaties die hij als leverancier van de pagadorie had opgebouwd, een nieuwe wending aan zijn leven geven. Ambrosius, graaf van Hornes en van Baucignies, baron van Boxtel, generaal van artillerie van het Spaanse leger, gouverneur en kapitein van Artesië en oppervalkenier der Nederlanden, benoemde Bartolomeo op 20 juni 1641 tot luitenant van de valkeniers in Aartselaar en andere dorpen tussen Lier en Antwerpen. Een luitenant van de valkeniers kon iemand rechterlijk aanklagen en hem meeslepen voor de zetel van de valkenjacht te Antwerpen vanwege schending van de plakaten over de jacht. Het optreden van de luitenant was immers niet alleen repressief maar ook preventief.

Op 19 februari 1642 verleende dezelfde graaf van Hornes Campomenoso het recht een vorster aan te stellen. Deze moest diegenen die de plakaten over de jacht

geschonden hadden, aan de luitenant afleveren. De vorster kon geen haakbus dragen (wel een steek), niet jagen en geen jachthonden houden.

De benoeming van Campomenoso tot luitenant van de valkeniers maakte deel uit van de nieuwe politiek die de graaf van Hornes voerde om de overtredingen van het jachtrecht te beperken. Dit blijkt duidelijk uit een attestatie van de graaf van Hornes op 3 juni 1641, enkele dagen voor de benoeming van Campomenoso. De graaf onderstreepte de grote behoefte aan nieuwe officieren en luitenants om de valkerij en de jacht in het algemeen goed te kunnen administreren.

In 1653 overleed de vrouw van Bartolomeo, Maria Gridolfi, op de leeftijd van 53 jaar. Het huwelijk tussen de twee had in de kerk van de paters Miniemen te Antwerpen plaats gevonden in 1620.

In 1655 kwam een andere grote wending in het leven van Bartolomeo Campomenoso. Hij besloot namelijk tot de geestelijkheid toe te treden. Op 26 april 1655 werd hij misdienaar en anderhalf jaar later werd hij reeds tot priester gewijd. De wijding gebeurde niet zonder kosten voor Campomenoso. Hij moest een jaarlijkse lijfrente van 150 gulden ter beschikking stellen voor het bisdom van Antwerpen en voor deze rente moest hij het jaarlijkse inkomen van de heerlijkheid van Heyselaer als borg stellen.

Bartolomeo Campomenoso stierf op 26 april 1670 op de leeftijd van 73 jaar. Volgens de levensverwachtingen van het Ancien Regime had hij een lang leven gehad zoals zijn vader Cipriano. Dat het leven van Bartolomeo op economisch vlak geen succes was, werd kort na zijn overlijden door zijn kinderen benadrukt. Zij lieten op 7 mei 1670 een akte van afstand van hun rechten op alle goederen van het sterfhuis, met uitzondering van de goederen door de fideï-commis van hun grootvader Cipriano beschermd, optekenen. Het opduiken van eventuele crediteurs had niet weinig schrik op de hals van de kinderen van Bartolomeo gejaagd.

Welke oorzaken kunnen aangeduid worden om de economische faling van Bartolomeo Campomenoso te verklaren? Zijn gebrek aan economische ingesteldheid? Zijn persoonlijkheid? De sociale en economische veranderingen die Antwerpen in de eerste helft van de zeventiende eeuw doormaakte? Het verdwijnen voor de Italiaanse kooplieden van een juridische en sociale hoede zoals de consulaten?

In de eerste plaats hebben sociale motieven zeker een rol gespeeld in de economische faling. Bartolomeo had de moeilijke ervaring van een emigratie niet opgedaan; hij had het niet moeten waarmaken in een vreemd land zoals zijn vader; hij moest niet op avontuur gaan om fortuin te maken. Dat hij niet hoefde te vechten voor het bereiken van een bepaalde sociale en economische positie, maakte hem minder weerbaar voor de hinderpalen die men in de handel steeds ontmoet.

In de tweede plaats waren economische motieven zeker niet vreemd aan de economische faling van Bartolomeo. Antwerpen beleefde toen een zwakke economische conjunctuur, alhoewel de Italianen de kans kregen om de goederenhandel en de geldhandel te vervangen met de leveringen aan het Spaanse leger. De winsten door die nieuwe handel waren niet gering. Bartolomeo Campomenoso zelf kon verschillende grote contracten met de pagadorie afsluiten, zoals hierboven reeds gezegd werd. Het verblijf van Spaanse troepen in het land en de hervatting van de oorlog met het Noorden in 1621 waren een winstgevende aangelegenheid voor de Italiaanse kooplieden. Bartolomeo wist echter niet genoeg te profiteren van die nieuwe situatie.

In welke toestand verkeerden de andere Italiaanse kooplieden, tijdgenoten van Campomenoso? Men heeft hier slechts enkele van de voornaamste firma's uitgekozen

voor een vergelijking, omdat de firma van de Campomenoso's één van de voornaamste van Antwerpen was. Gio. Stefano Spinola kon bijvoorbeeld in 1659 nog over een aanzienlijk vlottend kapitaal beschikken. Het saldo van zijn balans wijst een winst uit van 43570 ponden, namelijk 261420 gulden. Giovanni Paulo Dorchi had in 1648, toen hij overleed, een vlottend kapitaal in harde munt en obligaties gelijk aan 288528 gulden. De vennootschap tussen Lorenzo Maggioli en de gebroeders Balbi kon volgens een balans van 1618 op een winst van 69708 gulden rekenen. De Italiaanse kooplieden konden zich op korte termijn wel handhaven in de Antwerpse handelswereld.

Bartolomeo Campomenoso daarentegen liet geen vlottend kapitaal na aan zijn kinderen. Hij liet hen enkel de heerlijkheid van Heysseleer met de betreffende goederen na. Dit lukte hem, omdat hij die goederen niet verkopen of verpanden kon vanwege de fidei-commis van zijn vader Cipriano. Bartolomeo heeft trouwens wel geprobeerd het Solhof, het kasteel binnen de heerlijkheid van Heysseleer, te verkopen. Hij stootte echter op het protest van zijn moeder en van zijn zwagers die op de fidei-commis beroep deden. Bartolomeo moest uiteindelijk zijn poging opgeven. De verdeling van het vlottend kapitaal van Cipriano Campomenoso tussen de drie kinderen had weliswaar noodzakelijkerwijs een verzwakking van de firma meegebracht. Bartolomeo kon immers wel steunen op het economische netwerk en de sociale relaties die zijn vader in de Zuidelijke Nederlanden had opgebouwd. Bartolomeo stond daarentegen sinds het begin van zijn handelsactiviteit in Luik voortdurend in het debet bij andere kooplieden. Zijn vader Cipriano moest regelmatig tussenkomen in Luik om zijn schulden te betalen.

Dat het economische en sociale klimaat in de Scheldestad veranderd was, kan uiteraard niet ontkend worden. Men wil ook geen moreel oordeel vellen over Bartolomeo Campomenoso, maar zijn persoonlijk aandeel in het bankroet van zijn firma was niet gering.

5.3 DE RECONSTRUCTIE VAN HET FAMILIEBEZIT

a. de verdeling van het bezit van Cipriano Campomenoso

Het bezit van Cipriano Campomenoso werd na zijn dood in 1622 tussen zijn drie kinderen verdeeld. Aan de hand van de goedereninventaris was het mogelijk het bezit te reconstrueren. De schulden en de kredieten kwamen meestal uit de warenhandel en de wisseloperaties. Er werden geen sporen gevonden van asiento's met de Spaanse kroon.

Goedereninventaris : oktober 1623 :

munt : ponden, schellingen en groten Vlaams

kapitaal in erven, huizen, wisselgeld, deposito's, interesten en winsten	£ 109098: 18 : 2
---	------------------

schulden door Cipriano nagelaten

Jan Curtuis	£ 9083 : 3 : 0
Augustino Delbora	£ 1465 : 16 : 9
Willem van Taterbeck	£ 2769 : 7 : 5
Staten van Brabant	£ 495 : 3 : 3
Hertog Matthias	£ 750 : 0 : 0
Pietro Christophoro en Francesco Spinola	£ 403 : 15 : 4
Adam Leermans	£ 330 : 18 : 6
Giovanni Stefano Capriata	£ 113 : 17 : 0
Antoni van Surck	£ 2568 : 15 : 0
Gregorio Garbarino in Genua	£ 45 : 1 : 2
Jan Vasseur	£ 8 : 6 : 8
Gillebert Monricques	£ 808 : 14 : 0
De helft van een huis in Genua	£ 507 : 10 : 0

	£ 19350 : 8 : 1

Verschil£ 89748 : 10 : 1

aankoop van het Solhof	£ 5711 : 13 : 10
aankoop van een hoeve te Edegem	£ 1802 : 4 : 7

£ 7513 : 18 : 5

Verschil£ 82234 : 11 : 8

De familie Campomenoso

krediet : Jan Van der Goes	£ 1500
krediet : Sasbouth Van Varicq	£ 1500

	£ 3000

Verschil £ 79234 : 11 : 8

De som van £ 79234 : 11 : 8 plus de som van £ 353 : 10 : 10 voor huren, pachten en andere interesten werd dan verdeeld tussen de drie kinderen. Elk kind kreeg dus £ 26529 : 7 : 5.

1) Bartolomeo Campomenoso

contant geld	£ 12808 : 5 : 11
--------------	------------------

obligaties :

Willem van Taterbeck	£ 455 : 11 : 3
Jan Cordier	£ 824 : 0 : 0
Jan de Hollander en compagnie	£ 1055 : 0 : 0
Lazaro Benedetti en Andrea Piquenotti	£ 439 : 14 : 0
Jacques Kint	£ 411 : 0 : 0
Jan Doncker en Lambert Greyns	£ 2357 : 10 : 0
Jan de Hollander	£ 1050 : 0 : 0
Hendrick de Clerck	£ 1045 : 0 : 0
Peter en Cornelis de Schot	£ 1055 : 0 : 0

	£ 8692 : 15 : 3

gronden onder het Kiel en onder Hoboken	£ 350 : 3 : 0
---	---------------

opbrengsten en huren uit deze gronden	£ 26 : 0 : 0
---------------------------------------	--------------

andere interesten	£ 0 : 9 : 15
-------------------	--------------

het huis 'de Witte Roose' op het Kipdorp met een klein huis daarnaast	£ 1919 : 19 : 11
--	------------------

nog contant geld	£ 2722 : 8 : 4

	£ 26520 : 2 : 8

Bartolomeo moest £ 26529 : 7 : 5 krijgen; hij kreeg derhalve £ 1009 : 4 : 9 minder.

b) Jan Baptist Van der Goes en Anna Campomenoso

contant geld	£ 14146 : 4 : 10
--------------	------------------

De familie Campomenoso

obligaties :

Willem van Taterbeck	£ 455	: 11	: 3
Lorenzo Maggioli en Vincenzo lazagna	£ 1282	: 15	: 0
Jan de Hollander en compagnie	£ 1055	: 0	: 0
Jan de Hollander en compagnie	£ 633	: 0	: 0
Peter en Cornelis de Schot	£ 2055	: 0	: 0
Louis en Rogier Clarisse	£ 3082	: 0	: 0

	£ 8563	: 6	: 3

het huis 'Coninck Gaspar' in de Lange Nieuwstraat	£ 2012	: 8	: 8
huren van bovenvermeld huis	£ 31	: 16	: 0
een huis in de Lange Nieuwstraat op de hoek met de Marckgravestraat	£ 1328	: 6	: 10
zes maanden huren van bovenvermeld huis	£ 25	: 0	: 0
som ontvangen van Hysbreecht	£ 133	: 6	: 8
nog in contant geld	£ 2757	: 12	: 4

	£ 28998	: 11	: 7

Anna Campomenoso en haar man Jan Baptist Van der Goes moesten £ 26529 : 7 : 5 plus £1500 van krediet krijgen, namelijk £ 28029 : 7 : 5. Zij kregen derhalve £ 969 : 4 : 2 meer.

c) Sasbouth Van Varicq en Lucretia Campomenoso

contant geld £ 15770 : 8 : 3

obligaties :

Willem van Taterbeck	£ 455	: 11	: 3
Nicolo, Giovanni Agostino en Stefano Balbi	£ 2844	: 7	: 3
Melchior Peters en Adam Vergins	£ 1045	: 0	: 0
Jan Cordier	£ 721	: 0	: 0
Paolo en Davide Bustanci	£ 660	: 8	: 4
Francesco Rodriguez Denora	£ 512	: 10	: 0
Jaspar Offermans	£ 512	: 10	: 0
Lorenzo Maggioli en Vincenzo Lazagna	£ 437	: 1	: 9
Lorenzo Maggioli en Vincenzo Lazagna	£ 787	: 3	: 7
Jan Cordier	£ 185	: 0	: 0
Cesare Spinola	£ 221	: 5	: 7

	£ 8381	: 17	: 9

De familie Campomenoso

het huis 'Coninck Melchior' in de Lange Nieuwstraat	£ 1888	: 16	: 6
zes maanden huur van bovenvermeld huis	£ 71	: 13	: 4
3 bunderen en 50 roeden gronden onder Edegem	£ 260	: 8	: 4
ontvangen van Constanca Invrea	£ 548	: 4	: 8
door Jan Baptist Van der Goes goedgegaan	£ 968	: 16	: 2
nog in contant geld	£ 105	: 2	: 1

	£ 27995	: 7	: 1

Lucretia Campomenoso en haar man Sasbouth Van Varicq moesten £ 26529 : 7 : 5 plus £1500 van krediet krijgen, namelijk £ 28029 : 7 : 5. Zij kregen £ 34 : 0 : 4 minder.

b. de fidei-commis als familieband

De maggiorasco of maiorasco kende een grote verspreiding onder de Italiaanse kooplieden. De oudste zoon erfde volgens deze instelling het volledige patrimonium met uitsluiting van de andere kinderen. Men wilde de integriteit van het familiebezit bewaren. Een dergelijke instelling bestond ook in het Spaanse en Portugese recht en werd mayorazgo of morgado genoemd. De instelling was ook in de Nederlanden bekend. Een edict van de aartshertogen gaf er in 1611 een betere definitie van. De Vlaamse kooplieden kozen echter in het algemeen voor een gelijke verdeling van het bezit tussen de kinderen.

De maggiorasco vond dikwijls zijn praktische toepassing met de opstelling van een fidei-commis, namelijk een erfstelling waarbij de vererving voor meer dan een generatie werd vastgelegd. De voorwaarden door de erflater bepaald om te kunnen erven konden zeer uiteenlopend zijn.

Cipriano Campomenoso liet geen aparte en autonome fidei-commis opstellen. In de schepenbrief betreffende de aankoop van de heerlijkheid van Heyselaer in 1614 werden er enkele disposities opgenomen die dezelfde functies hadden van een fidei-commis. De gronden en de hoeven die niet onder de heerlijkheid ressorteerden, en de huizen binnen Antwerpen vielen niet onder de disposities van de schepenbrief.

De eerste dispositie bepaalde dat Bartolomeo Campomenoso de enige erfgenaam was van de heerlijkheid van Heyselaer zonder enige vergoeding voor zijn zusters. Na de dood van Bartolomeo zouden zijn kinderen of kleinkinderen de heerlijkheid erven. Alleen in geval van gebrek aan kinderen of kleinkinderen, zouden Lucretia en Anna Campomenoso of hun wettige descendents de heerlijkheid kunnen erven. De tweede dispositie bepaalde dat Bartolomeo of zijn erfgenamen de heerlijkheid niet mochten belasten, verpanden of verkopen. Zij konden op geen enkele manier over die goederen disponeren.

De heerlijkheid van Heysselaer of Yckele was een leengoed van het land van Mechelen en bestond reeds in de vijftiende eeuw. De zetel was het Solhof dat oorspronkelijk uit een 'hof van plaisantie' en twee hoeven bestond . Sinds 1414 werd het Solhof door de volgende heren bezeten :

voor 1414 Jan Van Laere
1414 - 1555 familie Van de Wouwere
1555 - 1560 Karel Micault
1560 - 1579 familie del Rio
1579 - 1614 familie Panhuys
1614 - 1754 familie Campomenoso
1754 - 1780 familie de Grove 81

De verspreiding van de 'hoven van plaisantie' (of 'speelhoven' of 'lusthoven') in de Antwerpse regio was het gevolg van het verblijf van Italianen in de Scheldestad. 'Hof van plaisantie' was de vertaling die men sinds de zestiende eeuw gaf aan de Italiaanse villa rustica.

Een lusthof was geen gewoon landhuis, maar wel een secundaire residentie voor burgers en edellieden uit de stad. Men ging er in de zomer of in het week-end naartoe om van de natuur te genieten. De gewoonte om in het week-end naar het platteland te trekken werd door Jacques van Wezenbeke in 1569 benadrukt: 'Or, le prévost pensant bien exploicter ceste précipitée et très unique charges, vint bien accompagné le samedy après (estant le 5 d'april. a' ma maison de plaisance assité a' deux lieues près d'Anvers, me pensant bien trover illec (comme souvent me retiroye illec les samedy et dimanche, mais de bonne fortune a donc n'y fus)...'.

De lusthoven onderscheidden zich van hun onmiddellijke omgeving vanwege hun architectuur, hun tuinen, hun fonteintjes, hun voorpleinen, hun vijvers, hun hagen, enz. Het onderscheid van het omringende milieu moest de dominantie van de stad op het platteland uitdrukken en beklemtonen. De kwaliteit van de interieurs en van de bouwmaterialen moesten ook dat onderscheid onderstrepen.

Het kasteel Solhof staat nog altijd in Aartselaar. Er blijven echter slechts enkele sporen van het vroegere 'hof van plaisantie'. Het Solhof werd inderdaad verschillende keer herbouwd door de eeuwen heen en het huidige kasteel werd pas op het einde van de negentiende eeuw opgericht in neoclassicistische stijl.

Wanneer Cipriano Campomenoso de heerlijkheid van Heysselaer kocht, bestond deze uit:

1) Het Solhof en omringende gronden

- hof en stenen huis
- 16 percelen maten: 12 b. 19 r. 11 v. = 15,9 ha.

2) De Grippe hoeve

- 17 percelen maten: 13 b. 82 r. 2 v. = 17,4 ha.

3) De Mastboom hoeve

- 15 percelen maten: 21 b. 106 r. 2 v. = 27,9 ha.

4) De kleine Grippe hoeve

- 12 percelen mate : 14 b. 375 r. 9 v. = 19,7 ha.

5) De Vereijcken hoeve

- 22 percelen maten: 17 b. 309 r. 1 v. = 23,4 ha.

6) Andere losse percelen

- 34 percelen mate : 39 b. 165 r. 10 v. = 51,9 ha.

7) weilanden en bossen onder Hoboken en Boom

- percelen maten : 3 b. 24 r. = 4 ha.

Totaal : 160,2 ha.

Het bedrag dat Cipriano betaalde, werd niet op de schepenbrief aangegeven. In de reeds besproken goedereninventaris werd wel aangegeven hoeveel het Solhof had gekost, namelijk 5711 ponden Vlaams.

Na de dood van Bartolomeo Campomenoso in 1670 werden de gronden en de hoeven van de heerlijkheid van Heyselaer verdeeld onder zijn nog levende kinderen :

- Cipriano II erfde de titel van heer van Heyselaer, 2/3 van de winsten van de heerlijkheid, het Solhof en 2/3 van de losse leengoederen;
- Jan Baptist kreeg 1/3 van de winsten, de Neerhoeve en 1/3 van de losse leengoederen;
- Christina Maria kreeg de Roij hoeve;
- Anna kreeg de Vereijcken hoeve;
- Constantia kreeg de Mastboom hoeve;
- Theresia kreeg de Kleine Grippe hoeve.

De waarde van al de hoeven en gronden werd geschat op 126362 gld. 87.

Toen Cipriano II Campomenoso in 1692 stierf, werd men door de disposities van de schepenbrief gedwongen tot een nieuwe herschikking van het patrimonium. Jan Baptist erfde de titel van heer van Heyselaer, het Solhof en de Vereijcken hoeve. Theresia en haar man Ferdinando Quisthout erfden de Roij hoeve en de Mastboom hoeve. Toen Joanna Catherina, de laatste Campomenoso in de Zuidelijke Nederlanden, in 1804 zonder kinderen en erfgenamen stierf, liet zij de Vereijcken hoeve, andere kleine gronden en haar contant geld na aan de armen en aan haar vrienden.

Dankzij de disposities van de schepenbrief betreffende de aankoop van de heerlijkheid van Heyselaer bleven de titel van heer van Heyselaer en een deel van de gronden en hoeven van de heerlijkheid bijna twee eeuwen in handen van de

familie Campomenoso. De poging van Cipriano om zijn patrimonium zo lang mogelijk bijeen te houden was uiteindelijk gelukt. Waren de afstammelingen tevreden over die disposities?

5.4 DE INTEGRATIE IN DE ANTWERPSE WERELD

a. de sociale relaties

Cipriano Campomenoso beleefde de opkomst en de bloei van de Italiaanse naties in Antwerpen. Hij nam als lid van de Genuese natie deel aan de culturele manifestaties van de stad. In de zestiende eeuw waren de Genuezen altijd nadrukkelijk aanwezig bij de feestelijkheden en de Blijde Inkomsten.

De Genuese consul benadrukte in een brief van 1576 aan de magistraat van Genua dat Campomenoso aan alle activiteiten van de natie deelnam. Campomenoso leefde in een milieu dat een grote literaire en humanistische belangstelling toonde in de tweede helft van de zestiende eeuw.

Cipriano was tot in 1615 geen edelman en kon in principe geen deel uitmaken van de natie. Hij knoopte toch wel betrekkingen aan met de Genuese kooplieden die tot de adel behoorden. Het verzoek van het Genuese consulaat aan de magistraat van Genua om Cipriano Campomenoso en Jeronimo Scorza van de rechten van de massaria te laten genieten, toont duidelijk aan hoe de Genuese natie open stond voor de kooplieden die niet tot de adel waren verheven. Dat verzoek toont evenwel aan hoe machtig de positie van Cipriano was binnen de groep van de Genuese kooplieden. De Genuese wet volgens de welke men tot de adel moest behoren om in de macht te kunnen delen, werd in Antwerpen niet nageleefd. Dit betekent zeker niet dat de adellijke titels geen rol meer speelden bij de Genuezen. De leden van de massaria behoorden allen tot de adellijke families die de regering van de republiek van Genua in handen hadden. De gevallen Campomenoso en Scorza waren eerder een uitzondering. Ze bewijzen toch in zekere mate dat de sociale structuur van de Genuese natie niet rigide was. De sociale mobiliteit binnen de natie was met andere woorden groter dan in de toenmalige maatschappij van Genua. Het leven in een vreemd land waar een andere taal werd gesproken en waar andere gewoonten werden nageleefd, speelde een niet geringe rol in de ontwikkeling van het samenhorighedsbesef tussen de Genuezen.

Een bron die veel informatie verschaft in verband met de studie van de sociale relaties, zijn ongetwijfeld de doopregisters. De doop was een sacrament waarmee men een vriendschap kon sluiten of versterken. Door peter of meter van een kind te worden kwam er een band tot stand tussen het kind en de doopgetuigen en vooral tussen de twee families.

De peter van Bartolomeo Campomenoso was Giovanni Battista Porrata, koopman van de Genuese natie. De meter was Angela Granon, de vrouw van de Genues Antonio Spinola. De vrouw van Cipriano, Constantia Invrea⁹⁶, kwam ook uit één van de belangrijkste Genuese families. Giovanni Benedetto Invrea, broer van Constantia, was consigliere van de Genuese natie in 1600 en Ninio Maria Invrea, ook broer van Constantia, was consul in 1623.

De meerderheid van de peters en meters van de kinderen van Bartolomeo waren Italianen en meestal kooplieden. Tussen de meters vindt men de gravin Belgioioso, vrouw van de Milanees graaf Giacomo Belgioioso. De graaf had dienst genomen in het leger van Alessandro Farnese en in de maand september van 1596 had hij deelgenomen aan de veldtocht in Artesië, toen de maarschalk de Biron een inval in deze provincie had gedaan. In de vriendenkring van Bartolomeo Campomenoso vindt men de geleerde Pietro Andrea Canoniero terug. Canoniero maakte deel uit van het

gezelschap dat Bartolomeo naar de kroeg vergezelde. Bartolomeo rekende niet alleen geleerden onder zijn gezellen. Een vriend van hem, Cipriano Capriata, was een bordeelhouder en moest door zijn 'beroep' zijn huis in de Wapperstrate verlaten vanwege het protest van de geburen.

Bartolomeo werd in Antwerpen geboren en hij was de Nederlandse taal machtig. De relaties met Vlamingen werden daarom vergemakkelijkt. Onder de peters en de meters van zijn kinderen vindt men ook Vlamingen terug. De vestiging te Aartselaar en de nieuwe beroepen die hij aldaar uitoefende, werkten de integratie van Bartolomeo in de Antwerpse wereld zeker in de hand. De integratie begon echter reeds met zijn vader Cipriano. De zusters van Bartolomeo, Anna en Lucretia, werden inderdaad aan twee Vlamingen uitgehuwd. Lucretia huwde Sasbouth Van Varicq, erfbaljuw van Rijsel en Anna huwde Jan Baptist Van der Goes, Antwerpse koopman. Van der Goes was actief in de tapijthandel, zoals blijkt uit een proces tegen twee makelaars.

De sluiting van een huwelijk was een belangrijk moment voor een familie, vooral op economisch vlak. Zowel de bruid als de bruidegom moesten een kapitaal inbrengen bij de stichting van hun gezin. Dat het kapitaal vaak aanzienlijke proporties aannam, had als gevolg dat men zeer nauwkeurige huwelijkscontracten opstelde. Voor het huwelijk van Lucretia Campomenoso en Sasbouth van Varicq bepaalden de twee families het volgende: Sasbouth van Varicq en zijn broer Jacob, heer van Ranst en Willeghem en raadsheer van de Grote Raad te Mechelen, moesten onroerende goederen en 100000 gulden inbrengen; Cipriano Campomenoso en zijn vrouw Constantia Invrea moesten onroerende goederen en 5000 ponden in erfgoederen, erven of erfrenten inbrengen.

Sasbouth of Lucretia of hun wettige afstammelingen konden de goederen die Cipriano zou kopen met de 5000 ponden, niet verkopen of belasten. De bedoeling van deze huwelijksvoorwaarde was dat in geval van een kinderloos huwelijk de goederen aan de familie Campomenoso zouden wederkeren. Een andere huwelijksvoorwaarde was dat Bartolomeo meer goederen dan zijn zusters, Anna en Lucretia, zou krijgen na de dood van hun vader.

De bruidsschat door Cipriano ingebracht was een aanzienlijke som. Giovanni Zanoli moest voor het huwelijk van zijn dochter Lucia met Ferdinando Quisthout slechts 1685 ponden inbrengen plus 333 ponden voor het huwelijksfeest, de maaltijd en de huwelijkskleding. De bruidsschat door Campomenoso ingebracht was ook niet onaanzienlijk indien vergeleken met andere bruidsschatten in de eerste helft van de zeventiende eeuw te Antwerpen.

Een huwelijk leek een zware economische inspanning voor een familie. Men kon toch op die manier relaties met andere vooraanstaande families aanknopen. Het huwelijk was een sociale investering die talrijke vruchten kon afwerpen. Een familie kon met een huwelijk haar patrimonium verstevigen. De kooplieden waren daarom zeer tevreden wanneer zij een goede partij voor hun kinderen vonden. Men waardeerde de huwelijken volgens de bruidsschatten.

Er bestond overigens een andere mogelijkheid voor de ouders, namelijk de intrede van hun kinderen, meestal van hun dochters, in een klooster. De legaten voor de intrede in een begijnhof of bij de nieuwe ordes betroffen meestal bescheiden bedragen.

De begijnhoven kenden in de loop der tijden steeds meer succes. De erfenissen van vrouwen die tot een begijnhof toetraden, konden gerecupereerd worden, wat niet het geval was bij een intrede in een klooster¹¹⁴. Twee dochters van Bartolomeo

Campomenoso, Anna en Constantia, traden in het begijnhof van Lier in, terwijl niemand van de familie ooit in een klooster is getreden.

Vanaf de derde generatie trouwden de Campomenoso's niet meer met Italianen. Zij huwden allen een Vlaming, hetgeen hun integratie in de Antwerpse wereld uiteraard bevorderde. Zo waren de Campomenoso's van de latere generaties Vlamingen. Zij wisten toch zeer goed dat zij een Italiaanse naam droegen en van verre Italiaanse oorsprong waren.

b. verraad van de ondernemer ?

De zeventiende-eeuwse adellijke koorts spaarde Cipriano Campomenoso niet. Hij aasde zoals alle kooplieden van zijn tijd naar een adellijke erkenning die een herstel van een oude status of een sociale promotie was. De aanwinst van een adellijke titel was geen goedkope aangelegenheid en juist daarom poogde de koning de vervalsingen en de afleveringen van valse attestaties te bestrijden. De inflatie van adellijke erkenningen kon op den duur een waardeverlies betekenen voor de adelbrieven.

Campomenoso kon niet op een adellijke afkomst rekenen en het ging dus eerder over een sociale promotie. De verheffing in de adelstand was voor hem een beloning voor zijn succes in de handel.

De edelmannen uit Genua, Lucca, Florence en Venetië dreven ondanks hun status regelmatig handel. De edellieden in Napels, Rome en Lombardije toonden daarentegen zeer weinig belangstelling voor de handel. Een edelman uit Spanje of uit de Nederlanden kon in principe geen handel drijven, maar over een strenge toepassing van deze wetgeving kan er geenszins gesproken worden. Dit handelsverbod moet dus niet overschat worden. De contaminatie van de oudere en hoge adel door de nieuwe 'ondernemende' adel betekende verder een toename van activiteit en dynamisme voor de Zuid-Nederlandse edellieden.

Cipriano Campomenoso zette in de lijn van wat normaliter de Genuese edellieden deden, zijn handelsactiviteit gewoon voort en zijn zoon Bartolomeo deed niets anders. De handel bleef tot de jaren veertig van de zeventiende eeuw de voornaamste activiteit van de familie. De verheffing in de adelstand werd vaak voorafgegaan door de aanschaffing van een heerlijkheid. Cipriano Campomenoso kocht inderdaad op 24 mei 1614, een jaar voor zijn verheffing in de adelstand, de heerlijkheid van Heysseleer, leengoed van het land van Mechelen, van Jan de Roos als gemachtigde van Peter Panhuys jr.

De aanschaffing van de heerlijkheid moet niet alleen geïnterpreteerd worden in het kader van de adellijke ambities van Campomenoso. Er was ook een veranderde situatie in de Antwerpse immobiele markt. De Antwerpse kooplieden waren reeds in de zestiende eeuw tot de vaststelling gekomen dat de belegging in huizen en gronden minder risico's bevatte dan de handel. De onroerende goederen waren ook minder gevoelig voor de schommelingen op de geldmarkt. De crisis van de landbouw was in zeker opzicht eveneens een aanleiding voor deze beleggingen. De investeringen in gronden en heerlijkheden kunnen paradoxaal lijken in een periode van landbouwcrisis, maar het is eigenlijk niet zo. De kooplieden konden, in een periode van dalende grondprijzen vanwege de oorlogsoperaties, van de situatie profiteren om uitgestrekte landbouwgronden en heerlijkheden te kopen.

Het vertrek van vele kooplieden en grondbezitters die tot de Hervormingsbeweging behoorden, bood ook een kans aan de katholieke kooplieden om hun bezittingen te vergroten. Pierre Panhuys jr. was inderdaad de zoon van de calvinist Pierre Panhuys, rentmeester van Antwerpen in 1579 en trezorier van 1580 tot 1583. Pierre Panhuys jr. woonde niet toevallig in Amsterdam ten tijde van de verkoop van de heerlijkheid van Heysseleer. In 1608 kocht Cipriano het huis 'de Witte Roose' op het Kipdorp van Joanna Catherine Tacquet en Cornelis Ymans. In 1611 kocht hij het huis 'Coninck Melchior' in de Lange Nieuwstraat van Anna Malapert en Anthonis Gadin. In 1612 kocht hij het huis 'Coninck Gaspar' in de Lange Nieuwstraat van Hendrik Schotti. In 1619 kocht hij tenslotte een huis in de Lange Nieuwstraat op de hoek met de Markgravestraat van Jan s'Hertoghen. Cipriano kocht ook landbouwgronden onder het Kiel en Hoboken en een hoeve onder Edegem.

Wat heeft de doorslag gegeven in de beslissing van Cipriano Campomenoso om onroerende goederen te kopen? De hang naar de adel of het besef dat onroerende goederen een rendabelere investering waren? Heeft Campomenoso met andere woorden het zogenaamde 'verraad van de burgerij' of beter 'verraad van de ondernemer' gepleegd? Het antwoord moet absoluut negatief luiden. Cipriano en zijn zoon Bartolomeo bleven handel drijven, waaraan zij hun fortuin moesten danken. De adellijke titel was voor Cipriano slechts een bevestiging van zijn nieuwe sociale status. Het sociale gedrag van Cipriano Campomenoso en van de andere Antwerpse kooplieden was overigens geen uitzondering, want talrijke kooplieden uit verschillende Europese landen, streken en steden namen dezelfde houding aan.

Men kan daarom de stelling van H. Soly over de beleggingen in onroerende goederen van de Antwerpse kooplieden na 1585 onderschrijven: 'de grote rush naar het platteland te Antwerpen in de eerste decennia na 1585 getuigt o.i. eerder van het aanpassingsvermogen en het inzicht van vele handelaars in de grondig gewijzigde economische mogelijkheden, dan van een 'verslapping' van hun ondernemingszin'.

De beleggingen in de immobiele markt van Cipriano Campomenoso en zijn verheffing in de adelstand hebben wel het sociale gedrag van de derde en volgende generaties beïnvloed. Niemand van de familie, vanaf de derde generatie, koos voor de handel. Zij gaven de voorkeur aan een baan bij het leger of bij de overheid. De oudste zoon van elke erflater kreeg immers de titel van heer van Heysseleer en ging bijgevolg een renteniersbestaan leiden. De heerlijkheid van Heysseleer, toevluchtsoord van de failliete Bartolomeo, werd sindsdien de residentie van de familie. Het Solhof verloor zijn oorspronkelijke functie van hof van plaisantie en werd de woonplaats van de familie.

De overschakeling van handelsleven naar renteniersleven werd niet alleen uitgedrukt door het verlaten van Antwerpen en de vestiging te Aartselaar, maar ook door de huwelijken die aangegaan werden door de Campomenoso's in de volgende generaties. Geen enkel vrouw of man die een Campomenoso huwde sinds de derde generatie, kwam uit een koopmansfamilie. Als 'verraad van de ondernemer' werd gepleegd, werd het zeker door de derde en volgende generaties gepleegd. Men kan besluiten met de vaststelling dat Cipriano Campomenoso met zijn beleggingen in onroerende goederen de sociale en economische positie van zijn afstammelingen beïnvloedde, zoals hij ook deed met de disposities van de schepenbrief die de vererving van de heerlijkheid van Heysseleer voor generaties vastlegden.